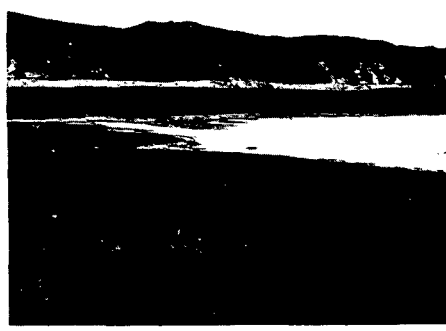

Strandvliegen van Texel

door dr. W. J. Kabos

Brak waterplas in de Slufter

Veertig jaar geleden begon ik aan een onderzoek van de vliegenfauna van Texel. De dipteroloog prof. De Meijere, die de fauna van Nederland op vliegen- en muggengebied altijd goed had bijgehouden, gaf mij de raad de Waddeneilanden te inventariseren omdat daarvan vrijwel niets bekend was.

Geen enkele insektenorde treedt in het strand-, duin- en kustgebied zo op de voorgrond als die der Tweevleugelen (Diptera), speciaal de vliegen (Brachycera). De vliegen zijn voor een belangrijk deel typisch voor bepaalde biotopen, ofschoon ook vele soorten in het binnenland op voor hen geschikte plaatsen voorkomen. Er was dus veel interessants te verwachten.

Dank zij de geweldige steun die ik ontving van dr. Jac. P. Thijssen, die ook zeer benieuwd was naar de vliegenfauna van zijn geliefde vogeleiland, kreeg ik in 1938 van het Staatsbosbeheer de opdracht de Diptera van het hele eiland te inventariseren. In dit werk werd ik bijgestaan door twee assistenten, die ijverig meehielpen bij het vangen.

Na de tweede wereldoorlog maakte ik in 1948, 1949 en 1950 weer tochten naar het gemakkelijk bereikbare eiland, in 1948 samen met de entomoloog W.H. Gravestein, die daar belangrijke oecologische ontdekkingen deed met betrekking tot de Wantsen. De resultaten van deze onderzoeken werden gepubliceerd in het Tijdschrift voor Entomologie.¹⁾ Wanneer men dit artikel doorleest blijkt dat alle belangrijke gebieden van Texel, zoals de Muy, Slufter, Staatsbossen, Schorren, Geul, Gorters Mient, maar ook het Kleine Mientje, grondig zijn onderzocht.

Na 1972 tot verleden jaar heb ik Texel bijna maandelijks bezocht en de lijst, die in de hierboven genoemde publikatie 211 soorten telde, steeds bijgehouden. Het blijkt dat er sinds ca. 1950 wel een vijftal soorten is bijgekomen, maar helaas is er een groter aantal afgegaan.

De echte strand- en kweldervliegen kunnen we in twee oecologische groepen verdelen:

1. sterk aan zout water gebonden soorten, waarvan de larven in zoet water doodgaan;
2. soorten die brak water verdragen (zout-tolerant) maar dat niet absoluut nodig hebben.

Hoe kleiner en hoe minder in cultuur gebracht een Waddeneiland is, des te meer halofiele (zoutminnende) soorten er voorkomen, zoals ik vaststelde op Schiermonnikoog, waar 51% van het totale aantal aange troffen soorten halofiel was.

Het strand van Texel is betrekkelijk arm aan schelpen; er zijn echter wel veel Kokkels (*Cardiums*) te vinden en ook veel stenen. Tussen de strandpalen 24 en 26 is de hoeveelheid schelpen en aanspoelsel belangrijk groter dan bij de uitmonding van de Slufter.

Ongetwijfeld is de mooiste en meest aangepaste strandvlieg de fraaie, witachtig-grijze Brandingvlieg (*Helcomyza ustulata* Curt.). Deze stoere strandjutter van 1 cm. lengte is overdekt met een laagje was, dat steeds afschilfert en vernieuwd wordt. Daardoor drogen ze in sterke wind niet uit en kunnen ze niet nat worden. Als u trouwens een strandvlieg, welke dan ook, vangt, moet u het in een buisje met zeewater doen; zelfs na

langdurig schudden kruipt de vlieg weer droog uit het water. De Brandingvlieg wordt door een oplettende strandwandelaar zeker opgemerkt, omdat hij steeds voor hem uit blijft vliegen en bij nadering pas op het allerlaatste moment opvliegt. Bij de monding van de Slufter waren ze vroeger talrijk, maar tegenwoordig zijn ze op Texel net zo zeldzaam als de Dwergstern. Wanneer men er een vangt en deze weer vrijlaat in de buitenduinen, vliegt het dier regelrecht in de richting van het strand. Als ze op de grond neerstrijken keren ze zich dadelijk met hun kop in de wind. Terwijl de Brandingvlieg zelf xerofiel (droogteminnend) is, kunnen we hun larven duidelijk vochtminnend en zeer zoutminnend noemen. Onder aangespoeld blaaswier (*Fucus*) zijn ze soms te ontdekken, maar meestal kruipen ze bij droog weer in het zand en komen ze weer te voorschijn bij regen of vloed. Het schijnt noodzakelijk te zijn dat ze overspoeld worden met zeewater, want in zoet water kunnen ze niet leven.

Er zijn nog vijf andere typische strandvliegen, die vroeger algemeen waren in vloedmerkgezelschappen (*Atriplicion littoralis*), maar door de vergiftiging daarvan zijn verdwenen.

Natuurlijk zijn lang niet alle vliegen die men langs het strand aantreft typische strandvliegen. Naarmate er meer menselijk afval (ook van paarden en honden) op het strand ligt neemt meestal het aantal opruimers toe, want vliegen zijn juist in deze branche het meest ervaren. Niemand kan dus waar maken dat de Groene keizervlieg (*Lucilia*; zie Wetensch. Meded. 102), de Dambordvliegen (*Sarcophagae*; W.M. 102) en de prachtige staalblauwe Lijkenvlieg (*Cynomia*; W.M. 102) als voorbeelden van echte strandvliegen gelden, ofschoon ze daar veelvuldig voorkomen. Een echte strandvlieg, die gelukkig nog zeer algemeen is, komt in grote aantallen voor op aangespoelde wieren en kwallen. Deze meest typische Strandvlieg (*Fucellia maritima*; W.M. 110) is gedurende de zomer en herfst langs het strand talrijk. Het loont de moeite deze asgrouwe, 8 mm. lange vliegen gade te slaan in hun doen en laten, ofschoon ze erg schuw

Fig. 1 Aangespoelde kompaskwal

zijn en, evenals de Brandingvlieg, moeilijk te vangen. Zij behoren tot de Muscidae, terwijl de Brandingvlieg tot een heel andere familie behoort. De Strandvliegen lijken echter door overeenkomstige aanpassingen (wasbekleding) veel meer op de Brandingvliegen dan op hun verwanten.

Op plaatsen waar een kwal is ingedroogd (afb. 1) en op blaaswier houden ze grote vergaderingen. Met een beetje geduld en door onbeweeglijk te blijven staan kunt u hun baltspel te zien krijgen. Ze springen voortdurend verticaal omhoog in een steeds sneller wordend tempo, waarna paringen volgen. In de meeste gortdroge systematiekboeken worden dergelijke zaken niet vermeld, omdat voor de auteurs een insect pas belangrijk wordt als hij dood is, opgeprikt op een speld of ondergedompeld in alcohol. Voor de belangstellende natuurkenner behoort dit echter tot de leukste ervaringen bij een strandwandeling.

De geweldige Sluftervlakte imponeert nog steeds en biedt een verscheidenheid van habitats. Grote woestijnachtige zandvlakten wisselen af met woestijnachtige gebieden; overal zijn kreekjes en dellen, die zout of brak water bevatten. Op sommige plaatsen die geregeld door de zee worden overspoeld

Fig. 2 Grijze roofvlieg (*Philonicus albiceps*), lengte 13 tot 20 mm

heeft zich een slikflora ontwikkeld met Zee-kraal en Zeevlotgras. Op de hogere plaatsen ziet het 's zomers en in de voorherfst paars van Lamsoor en Engels gras. Hier en daar staan Knopbies en Duinrus en overal rijkelijk Zilte rus. Vroeger was hier een fraai wapenvliegje zeer algemeen, dat thans zeer schaars of verdwenen is. Het mannetje van deze soort (*Nemotelus notatus* Zett.) is zwart met wit getekend met een zwarte stip op het witte achterlijf; het wijfje is zwart met op elk segment een wit stipje. De larven van deze leuke wapenvlieg leven in de bodem van zilte kwelders. Hun aartsvijanden, de Grijze roofvlieg (*Philonicus albiceps* Mg. afd. 2) en de Driehoekige roofvlieg (*Dysmachus trigonus* MG.) zijn eveneens schaars geworden.

Deze, op kale zandgrond verblijvende, droogteminnende roofvliegen gaan op jacht op deze wapenvliegjes en verlaten daarvoor hun eigen habitat. Roofvliegen hebben een sigaarachtig uitstekende zuiger en vangen hun prooi, die uit allerlei insecten bestaat, met hun sterke poten. Tegenwoordig zie ik ze niet meer op Texel, zodat de vraag rijst: 'hoe komt het dat ze vroeger algemeen waren op alle Waddeneilanden en thans niet of nauwelijks meer aanwezig zijn?' We kunnen

natuurlijk wel vaststellen dat De Slufter thans vreselijk druk belopen wordt door recreanten, gehuld in gele regenjassen en vergezeld van status-honden. Vooral daardoor neemt de aanvoer van stikstofrijk materiaal toe, wat op den duur ongetwijfeld invloed heeft op de vegetatie en de fauna. Dat sommige dieren zich echter nog lang kunnen handhaven op plaatsen waar hun typische habitat is verknoeid, bewees Gravestein²⁾ met de Beekwants (*Velia caprai* Tam.), die in 1948 nog voorkwam op stilstaand water bij de Fonteinsnol.

Bij deze vliegen gaat de verdwijning waarschijnlijk sneller. In De Slufter komen nog steeds vliegen voor van het geslacht *Lispe* (zie Wet. Med. 110), vooral op plekken zonder of met spaarzame begroeiing. Deze maken jacht op andere vliegen en op elkaar. Wanneer een mannetje op een wijfje stoot, volgt er soms een paring. Als twee mannetjes op elkaar stoten volgt er geen gevecht, maar ze achtervolgen elkaar en 'spelen' op het kale, vochtige zand.

Het is leuk er een te vangen, zodat we kunnen constateren dat ze ook overdekt zijn met een laagje was en we hun tasters kunnen bekijken, die de vorm hebben van een ten-

nisracket. Wanneer er een groepje Zulte langs een brakwatersloot staat, kunnen we vaak Distelvlinders (afb. 3) bewonderen, die als avontuurlijke trekvlinders uit het warme zuiden zijn gekomen.

Fig. 3 Distelvlinder

Langs de rand van de Sluftervlakte treffen we beginnende duinformaties aan met Bies-tarwegras, Zandhaver, Helm en Zeeposte-lein. Er zijn, of beter gezegd: er waren, hier ook een aantal typische droogteminnende vliegjes, waarvan de larven meestal in gras-stengels leven. Vroeger was een aantal soor-ten van het geslacht Groenoogvliegje (*Chlo-rops*; afb. 4) gewoon, thans is dit veel min-der. Ook de mooi getekende *Opomyza ger-minationis* L. (afb. 5) was vroeger op heel Texel algemeen evenals de vleugellose *Elachiptera brevipennis*, maar thans.....

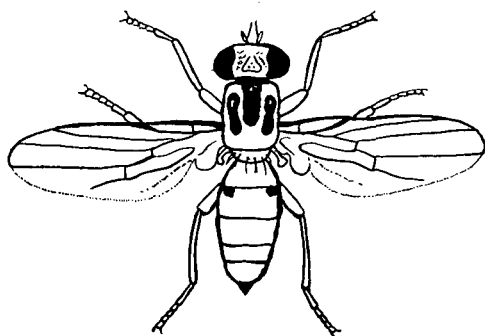

Fig. 4 Een groenoogvliegje (*Chlorops hypostigma* Mg), lengte 3 mm

Over de duinfauna zullen we het verder maar niet hebben, want wat daarvan alle-maal verdwenen is kan men zich nauwelijks

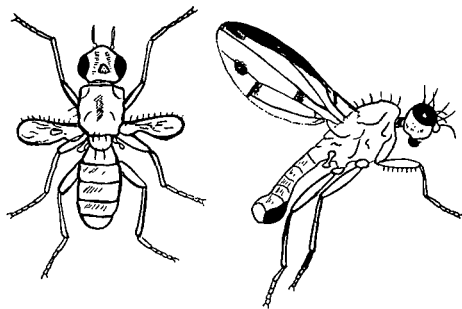

Fig. 5 *Opomyza germinationis* L. lengte 3,5 mm

Fig. 6 *Elachiptera brevipennis* Mg, vleugels geredu-ceerd, lengte 2,5 mm.

een voorstelling vormen. Het klinkt daarom wel komisch wanneer iemand in een bepaald boek vertelt, dat van de insecten van de Waddeneilanden weinig bekend is. Men kan beter zeggen dat we het allemaal wel gehad hebben en dat we moeten leren leven met een stelletje 'waardeloze' ubiquisten, zoals de op Texel weer steeds algemener wordende Huisvlieg (*Musca domestica*).

Maar in dit feestnummer van Natura zullen we niet lang bij deze bedroevende zaak blij-ven stilstaan. Toch verbaas ik mij erover, dat de redactie vermoedde dat er met onze strandvliegen iets aan de hand was, waarvoor alle hulde.

Adres van de schrijver:

5,
Amsterdam

LITERATUUR

W.J. Kabos: De Diptera Brachycera van het eiland Texel, oecologisch beschouwd; Tijdschrift voor Entomologie, dl. 93, 1950 (1951).

W.H. Gravestien en W.J. Kabos: Synecologische beschouwing van de wantsen en Diptera van de Amelandse duinen; Verslag Wintervergadering Entom. Ver. 1952.